

ЄВГЕН МАЛАНЮК

ВЛАДА

ЄВГЕН МАЛАНЮК

ВЛАДА

ПОЕЗІЙ КНИГА ШОСТА

diasporiana.org.ua

МСМЛІ

ВИДАВНИЦТВО „КИЇВ“, ФІДЯДЕЛЬФІЯ

Обкладинку рисував
Святослав Гординський

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Рукопис цієї книги, первісно складеної автором ще року 1938, пролежав у німецькій цензурі протягом майже цілої війни і лише чудом (завдяки відважності одної дівчини, яка копію рукопису переховала) оце тільки тепер появляється друком.

Друкуємо книгу в такому вигляді, який є в копії збереженого рукопису, але в нім, на жаль, деяких поезій бракує і відновити їх Видавництво не має сьогодні змоги.

Коли б ця книга була опублікована своєчасно, нишній читач міг би ствердити, скільки з поетичних прозрінь автора здійснилося в подіях останніх літ. Проте, видана й сьогодні, ця книга, незалежно від своєї поетичної вартости, має свою вимову як літературний документ нашої доби.

Деякі дрібні відміни правопису збережено.

Видавництво „Київ“

“KYIW”, 859 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa.

Printed by “AMERICA”—817 N. Franklin St., Phila. 23, Pa.

*Ми повертаємося вспять
До шкур, ловецтва і сокири.
Меча важкого руколять
Не важча від старої ліри*

*І свіжий подих льодовців,
Що насуваються неспинно,
Пливе, мов квітня теплий спів,
Мов віддих першої людини.*

*І щож? Поівечить сади,
Морозом спалить рідні вишині,
Тонкою плахтою води
Прикриє простір многогіршиний,*

*Землі старої яру плоть.
Та знову ліс піде на південь
Безвладність степу побороть,
Помстить і вирівняти кривди.*

*Ми повертаємося знов
До ґрунту, до джерел, до корня
Збудити плодоносну кров,
Зрости у високості горні.*

4. 1. 41.

СЕРПЕНЬ

СЕРПНЕВІ СТРОФИ

Літо тане, як віск. Догорє підскарбій — серпень.
Смертна постеля його — золото пізніх плодів.
Не поспіває строфа услід легкостопій Евтерпі —
В вірші блаженно-важкім никне далекий спів.

Літо гусне, як мед. Бджоли в солодкій утомі
Нижче і нижче гудуть. Струни снуються в стернях.
... Усміх майбутньої матері в зорі твоїм, а не племінь,
І багряніє поволі захід короткого дня.

1938.

ПОЖНИВЯ

С. і Л. Підгірським

Серпневе небо блякне. На полях
Полукіпки. Музика возовиці
Невдовзі оживить широкий шлях.

Вже й крикають недобрі чорні птиці,
Немов над полем бою.

Справді щось

Є в тиші нив від тиші боевиська,
Що ген за обрій рівно простяглося
В важких снопах подоланого війська.

Коротшає серпневий день. І ніч
Під шум тривожних вітів западає,
Щоб зорі іскрами віястих віч
Тремтіли і зривались над безкраєм.

4. 8. 1938.

СИМВОЛ

Твій щедрий простір, що рокує велич,
Сади і ниви, села й городи
Широко зором обійма веселим
Сліпого діда юний поводитир.

І той бреде, до неба звівши більма
І на крижке спираючись плече...

А тут не йти, лише рубати крильми
Сей вітер, що ламає і пече.

А тут простори краяти нестримно,
Вирізьблюючи напрям, як стріла,
Щоб даль знялась ширококрилим гимном
Не чайки, не шуліки, лиш — орла.

9. 12. 1941.

ПРИСВЯТНІ СТРОФИ

1.

Доба скрегоче і рикає
Крізь порох, полум'я і дим,
Лиш ти, волинська Навсикає,
На Ікві, в липні золотім,
Лиш ти ввижаєшся частіше,
Іонським мармором ясна.

І ось навколо квітне тиша,
Еллада, сонце і весна.

2.

Так Одиссеєм, стомленим до дна,
Лихим безмежжям чужини глухої,
Вдивляюся у острів той, що гоїв
Солодким видивом ясного сна.

Де квітла дивним с'яйвом далина
І вігер ніс далекий спів прибою,
Де, збуджений дівочою юрбою,
Узрів, як співно гралася вона.

О, так! Про чудо марилося недармо:
Се було так, немов завмерлий мармор
Поворохнувсь — і раптом став живий!

І жилки в нім життям зарожевіли,
І зашаріли щоки, й затремтіли
Уста гарячі й тіні довгих вій.

3.

Ви вже — дружина. Незабаром — мати.
Вже риса болю на крутім чолі.
Та не стомлюсь до віку пам'ятати
Блакитний день волинської землі,

Співучу Ікву в шумі водоспаду,
Пруживий мармор ледь смаглявих тіл,
І Вас, пів-Артеміду, пів-наяду,
Що, пливучи, здіймає срібний пил.

17. 7. 1940.

ВЕЧІР

Ось вечір знов. Заплющує повіки
Безсилий день. І знову, знову сам.
Так треба ніжності, так треба, щоб навіки
Удвох молитися вечірнім небесам.

Вже ніч накреслює прозоро-сині тіні,
Вже зорі глянули. І сяє, сяє тьма.
І знаю, що десь ти, в такім, як я, тремтінні,
Зітхаєш і мовчиш, і молишся сама.

І знаю, знаю ще, що ніжності такої
Нам різно не знести в обіймах самоти,
І не втопити нам її в отсім спокої,
Коли земля злилась з безмежжям висоти.

І знаю, що життя — се тільки сі хвилини,
Хвилини вічності, і знаю: ти — одна.
І іншої нема. Прогаю і пролине
В сій лагоді ясній, в сій тишині без дна.

1925.

АЩЕ ЗАБУДУ...

Аще забуду тебе, Іерусалиме...

Олені Телізі

Вже вересень в лункій блакиті танає,
Вже багряніє мантия садів,
А нам згадались київські каштани,
Бездонне небо і дніпровий спів.

Прозор. Акварелеві оболоні.
Сирена пароплаву із Черкас.
(У день такий я стрів навіки Вас
І ось все ті ж і очі, і долоні).

Таке своє, незніщено-родиме...
Розлука не згасила зір і слух.
Як і колись, великий Володимир
Благословляє древній виднокруг.

Ген на дзвіниці золотіє мітра,
Спливає день, як миро на чолі,
Молитвою безбуряного вітру,
Любовю — сонцем грішної — землі.

Стіна ж стоїть камінням нерушимим,
Роззоряне склепіння несучи.
На варті там — крилаті серафими
Й Архистратиг, опертий
на мечі.

1937.

З ВАГОНУ

Немов розлука аж до скону,
Гірке весни чуже вино — —
Минай за шибкою вагону,
Барвиста й буйна чужино!

Ти не згасиш жаги і спраги
Росою пишної краси,
Ні ненависти, ні відваги
Ти серцеві не додаси.

Воно голодним вовком вие,
Йому пустеля — вся земля...
І марно далеч блакитніє,
І сяють луки і поля.

1938.

ТРИНАДЦЯТА ОСІНЬ

Блакить останню сонно точить
На мокру землю листопад.
По оргії страсної ночі
Розтерзаний осінній сад
Зітхає важко. Пізня жертва:
Під хижим вітром крутячись,
Прощаючи поблідлу вись,
Лягає жовте листя мертво.
І витліє на тучний гній,
І гній віддасть прозорі первні,
Щоб знову травні, знову червні
Повстали в соняшнім огні.

І от згадалося на мить.
Між пурпурових заграв зради —
Безкрай. Згадались мимохить
Тамті, криваві листопади.
Як падали між ржавих трав
На чорну землю (— „добре, сину!“),
Як вітер пестив і чесав
На мертвих головах чуприну.
І як без марних похорон,
Змордоване коротким бунтом,
Впивало тіло глінний сон,
Злютовуючись з вогким ґрунтом.

... Згадалось. Теплий день на мить
Всміхається крізь зимну просинь...
Либонь тринадцята осінь
В пустім саду отсе шумить.

25. 9. 1931.

БУДНІ

1.

День не погляне, не промовить,
Йдучи військовим кроком в ніч.
За сутінь западає овид
І так, без дотиків і стріч,
Мій час причасний триває,
Склада життєпис сторінки...
Чому ж жадоба серце крає?
Чом надять лаврові вінки?
І все ввижається майбутнє
У сляві війн, у громі сурм,
Коли кризь дні, кризь мертві будні
Заграє пурпуровий штурм.

2. 1. 33.

2.

Даремний дар твоя весна,
Твоя весна, смутна й невчасна!
Дзвеніла синню вишина
Така нестримано-прекрасна,
Співали квіти й дерева,
Шуміли — зеленіли луки...
Та хижий вітер поривав
В глуху далечину розлуки.
І з-поза обрію росли
Риштовань обриси могутні —
Там готувались грози злив,
Там вже громадилося майбутнє.
Вперед? назад? — Кругом вогонь!
І не сховатися, не вкрати
Тонке тепло твоїх долонь
І лагоду м'якого рясту.

21. 6. 28.

СИНОВІ

Ти стрінеш вітер, даль, улуси
І стук копит, і дикий вий.
Лише нещадне слово „мусиш“
В глухій нестямі степовій,
В державі темної стихії,
В годин нелюдських самоті —
Охляле серце знов зігріє
І кине знов його меті.

Ні знаку, ні сліду. Бо й порох
Шляхів спізнілої пори
Розвіють знову по просторах
Ненатлі хижаків-вітри.
У них шляхів не допитати —
Все скрили тирса і катран.
Безкарно може там хитатись
Намет, що в нім чатує хан.

Поки полотнища вітрилять,
Чаїться косоокий зір,
Розправ, розправ соколи крила —
Обнять і подолать простір!
Бо мить зрадливша від рабині:
Свистить аркан, дзичить стріла —
І доля з соняшної сині
В смертельний морок загула.

1936.

В ПРИСМЕРКУ ДОБИ

БІЛИЙ ДЕНЬ

І от ти знов встаєш в останнім світлі,
Як день цей справжня і немилосердна.

Той самий простір і та сама даль,
І вітер той же, з-перед тисячліття.
Непевний квітень ледве простягнув
Крихке проміття. Паморозь спізна
Ще де-не-де сріблиться сріблом смертним,
Та по ярах уже порозмерзало
І там чорніє яра чорнота,
І ледь тремтить...

Яка весна невірна!

Так мляво ген підводиться бліде
І хоре, й невидюче біле сонце:
Не пристрасть, не потужність, не вогонь,
Що схопить і обпалить до нестями, —
Лише старече жалісне тепло,
Що вже більмястим, вже померклим світлом
Освітлює руїни і безкрай.

11. 5. 35.

ПОХІД ОСЕНИ

Душам смерть — стати водою.
Геракліт.

1.

Ще день високий, ще трива
Зеніт мелодії в блакиті,
Ще синь і хвилі, і трава
Купаються в останнім літі,
Ще тиша соняшна дзвенить
Воздушним склом в дункім просторі,
Та, знаємо, се тільки — мить.

Бо там десь, на варязькім морі,
Здіймається в міцний порив
Напруга зимного повітря.
Дихне важким ударом вітра,
Змете красу і знизить вись,
І заламає день високий...

Ось липи шумом понялись
І нашорошились осоки.

18. 9. 32.

2.

На вересень, на день, на даль
Вже насувається пустеля —
Важкого неба зимна стеля
Та хмар мандрована вода.

26

Розчиниться розмяклий світ
І речі попливуть імлою,
Примарою, як неміч, злою
Неплodne поле затремтить.

І буде день, як тінь, як дим,
В просторах жовтня мерехтіти.
І не зігрієшся, розбитий,
При марній ватрі самоти.

Вілянів, 21. 9. 32.

*

Все вужчає коло. Гостріш і тонкіш
Прокреслюється мій нерадісний обрій.
За ним десь веселі, хоробрі, недобрі,
А тут вагота моїх стиснутих тиш.

Тут дихати важко і тхне кожна мить
Останнім зусиллям і корчами, й сконом,
І день мій здається глибоким кессоном,
Засмоктаним трясовиною століть.

Там хвилі похмурі, там небо безсиле
І чайки кричать, і гуде океан.
Тут — цегла, цемент, недокінчене діло
І жили набряклі, і смертний туман.

7. 1. 34.

27

DANCE MACABRE

О, смерте, ти, предвічна любове...

Т. Осьмачка

I.

Мертвий запах зівалих лілей.
Чорна сукня і біле тіло.
Ти занадто горіло, занадто хотіло,
Серце сліпе й мале!
Отже, маєш, останні уста
В цих останніх, останніх обіймах —
Муку музики спрагнено приймо,
Бо на полум'ї мозок розтав
І вже більше не перешкоджає.
Це не танго, не вальс, не фокстрот.
... Як смертельно мене спокушає
Нафарбований кровю рот!

II.

Звиваєшся слизька, як гад,
В моїх обіймах. Люті губи
Шукають на моїх гріха
Проклятим поцілунком згуби.
І вже не викрутитись — ось
Пручаюсь марно — не допоможе,
Бо все навколо розплилось
В єдину ніч, в єдине ложе.
Ще. Ще. І раптом мед і лід —
Мій племінь пють крижані губи,
І страшно пахне смертний піт
Наперфумованого трупу.

III.

Протверезів. Ще голова важка,
Ще крутиться — та це лише інерція,
І вже уцух неповторенний сказ,
І ось в руках держу роздерте серце я.

Задлять міцним металем. Злютувать,
Поки тремтить ще, поки не скінчилося.
Сліпе й глухе, закохане в слова
Крилатих строф, воно строфами билосся.

І не навчилось вірити і любити
Орлом ширять над кручами й безоднями,
Тужавіти у вирі боротьби
Вести у путь дорогами Господніми.

І бути зрячим — бачити мету,
І мати панцир з криці під ударами,
І бути сильним — гнати кров густу,
Що — мить одна — і спалахне пожарами,

А — друга мить — і леденіє враз
І вулканічним застигає каменем,
Як вірний щит від болю і образ,
З яким найтяжча доля не зляка мене.

Протверезів. І розум крила звів.
І привид зник...

Над півтьмою залятою
Із згарищ пристрасти — любов і гнів
Зростають в синь високою сонатою.

КІНЕЦЬ ПОЧАТКУ

I.

Підфарбована гречність та чемність
В комірці папірових чеснот...
Ні! Розкрий все бруталне та темне,
Гей, ти, слизька людська площина!

Покажи свою мертву гнилизну,
Ярий погляд відважно стерпи...
Знаю я твою душу безслізну,
Твого серця порожні скарби.

Знаю: в тілі актора-плебея
Тліє спокій сліпого раба.
Що ж для нього отся епопея?
Ся епічно-трагічна доба?

Що для нього ся готика духу,
Переможний, вогненний марш?
Ось він смокче азійську сивуху,
Обертаючи драми у фарс.

Тільки шлунок та слинява похить,
Автоматика вбогих повій — —
А над світом палає епоха
І даремно гукає на бій.

24. 8. 26.

II.

Марите по барах, по каварнях,
По дансінгах удаєте шал,
А над світом в випарах цвинтарних
Важко дише світова душа.

І мятеться і маячить душно...
Не розкрити спалені уста.
Дика добо, відбивай бездушно
Свій астмічний, свій фокстротний такт!

Мертві мислі. Найняті ідеї.
Юрби, що збігаються на жер,
Що в туман історію веде їм
По-інерції тупий шофер.

Людський штамп. Імя з маленьких літер.
Марні числа. Числа без облич.
Чуєте? Гуде зловісний вітер,
В порожнечах павз лунає клич.

Не заглушать зойки механічні
Тоскний вий дикунських позіхань:
Вдарить час, нещадний як поличник,
Спопелить людободібну твань.

1932.

III.

Зимний квітень з снігом і вітрами —
Ся весна замерзла зеленцем.
Захід, мов широкий отвір брами,
Знов зіяє кровю і кінцем.

І заходить ніч. І тьма Батисм
Обляга непевний небосхил.
Скільки діб ще офіруєш Ти їм?
Скільки ще Ти додаси їм сил?

Бачиш — дискутують, метушаться
Під нестримним готиком склепінь,
Але з рук їм випадає праця,
Сатана нашіптує: загинь.

Так під белкіт і безглуздя джазу,
Солодко заламуючись вділ,
Поглинають пристрасть і відразу
Гекатомби вже бездушних тіл.

А понад збунтованим розтопом
Безформної речовини
Фосфоричним привидом Європа
Протинає дим височини.

29. 4. 33.

*

... трудно оспівать
Високі будні на епічній лірі.
Марко Вороний

Епічні будні в привиді утопій —
О, низино непевної доби!
Ось підозрілим присмерком Європи
Обволіка останні вже горби.
Невже ж залле потоком тьми? Зрівняє
Глухий хаос? І над водами Дух
Широкими крилами заширяє,
Готуючи свій космотворний рух.
О, витримать! Затерпли пальці зимні
Держати древню ліру. Тишина.
В далечині туманній, темній, димній
Злилися низина і вишина.

29. 2. 28.

32

TERTIA VIGILIA

I.

Вже досить справ щоденних, гри,
Любови вбогої й чорствої, —
В ушах пекучий шум від крил
Історії над головою,
Що важко й низько править лет.
О, вагото доби твердої!

Хто в лоні сім: чи Архимед,
Чи римлянин, сліпий від бою?

II.

Сю дійсність, ім'яма повиту,
Сей вік, що не з м'ямару — з гіпсу,
Тне вітер Старого Завіту,
Рве вітер Апокаліпси,

І рушаться, падають стіни
Й даремно туляться люди
До фатаморган пустині,
Зрадливих обрисів злуди!

Та з-поза обрію, знаю,
Надходять суворі фаланги:
Ліворуч — пломена Спнаю,
Праворуч — з мечем архангел.

33

III.

Твій прбстїр знову безборонно-голий
І Дике Поле — дике й нічне,
А в кармазинах варвар низькочолий
Ген цезаря незграбно удає.

О, моя муко, спрагнення моє,
Чи ж чужина не скінчиться ніколи?
Ні, чую, бачу — родиться, встає,
Шумлять моря, радіють суходоли.

Підземний гул ось близиться й росте,
Пекучим димом вдарить межі очі
І карою здригнеться спраглий степ
У третю стражу світової ночі.

А поки — гнів під корчами огиди,
Любов — під ваготою зненавиди.

9-19. 11. 33.

МОНОМАХОВІ

(О, Мономаше,
Ти не навчай,
Що щастя наше —
Покора й рай...
П. Филипович)

Ти не знав, мій предобрий княже,
Що твій спадок спалахне в огні,
А колишню колонію нашу
Так розіпре монгольський гній.

Ти не знав, яка мертва отрута
В сім чувашським слові „москва“,
Бо інакше і хижо і люто
Продзвеніли б твої слова.

До хозарських низин, до корня
Ти б пропік візантійську Русь,
Все страшне, все ганебне, все чорне —
Все, чим нині горю і кленусь.

1927.

УРИВОК

... Вже стомився глухою щоденною грою.
Відгреміла епоха, а ти не гориш
І на сцені все ті ж невідмінні герої:
Теофан Прокопович, Панько Куліш.

Вдруге, втретє збрехав твій лукавий кратер
Під старече зітхання здрібнілих Мазеп.
З-поза курських лісів оглядав імператор
Олив'яним оком — заголений степ.

Чи панцерний Петро, чи бронзовий Микола —
Не збагнуть. Але в постаті хижій все те ж:
І татарського кесаря низьке чоло,
І дражлива усмішка, і суміш одерж.

1926.

* * *

Що Петроград, що Ленінград, що кожне
Нове імя тому, що стало — гній?
Народжений з порожнього — порожній,
Кубло розтління й скверни — у вогні.

Хоч зміцнював полярний вітер мертво.
Твоя державу, як крижаний дим,
Розтопить все й пожре вогненна жертва
І попелу не буде — тільки дим.

Так, тільки дим — їдким задушним чадом
Перед кирпатим богом тундр і пург...
Ось: світлий Юрій над забитим гадом,
Над тим, що називалось „Петербург“.

28. I. 28.

ІСТОРІЯ

Ростуть риштовання струнки,
Формується натхнений камінь,
А неба простори лункі,
Як завше, висяться віками.

Дзичать параболи епох
І, догорівши, догасають —
Все визначає вічний Бог,
Всьому веде, всього сягає.

Падуть імперії в огні,
Стрілець покутує свій промах
І людство тратить творчі дні
На невмолимих гіподромах.

1928.

ОСОБИСТЕ

1.

Під низьким небом існувань
Даремний лад пісень високих.

Тут плямкає гнилосна твань,
Старечо шамкотять осоки,
Зітха непевне тло багон
Насмішкувато і нещиро...

Чекать? Спалахне мертвий сон
І тиша заколує виром.

2.

Стремить даремна висота
Моїх незрозумілих готик.

Ні, ліпше зціпити уста
Камінним мовчанням скорботи.
Замкнуті двері назавжди,
Не знати, що там — війни? спокій?

Аж поки не гримне: гряди!
Той голос вічний і жорстокий.

1928.

СВІДОМІСТЬ

Складніше життя. Стає мудріше й гірше.
Спокійно зважуєш глупоту, зло і гріх,
Щоб не римованим, а трудним білим віршем
Розкрити їх ество і виразити їх.

Все устоялося — ні мусувань, ні піни:
Дзвінка прозора міць щоденного вина.
Крізь шум і злобу дня, крізь ненависть і кпини
Мечем архангела — промінна тишина.

Все протинос зір. Гірка і марна втіха —
Все бачити і чути і в людях, і в речах,
Йти крізь галас дня, крізь хаос сліз і сміху,
І слухать самоту в безрадісних ночах.

18. 2. 30.

ТЕХНОКРАТІЯ

Рахуємо, втручаємось і нищим,
Щоб дати стихії рукотворний шлях,
А дух людський стає, чим далі, нижчим
І, як була, так і перебуває грищем
Сліпих стихій незмінена земля.

Прокопуєм геометричні луки,
Прокреслюєм канву координат,
А Він з небес простре космічні руки
І над зухвальством сіє засів муки,
І смертю нам життя перетина.

Так марні, так нікчемні наші чари,
Щоб формула заклала темний міт.
Ось — світ живий, нестриманий і ярий:
В нім не спроектувати Ніагари
Й бетонами не змалпувать граніт.

20. 8. 28. (На регуляції Лаби.)

ПРАГА

Дмитрові Чижевському

I.

Вулиця, де мешкав доктор Фавст.
Чорний вхід. Над поверхами — ніч.
Десь альхемики готують страву
Під байдужим зором сичіх віч.

Там шиплять і дзенькають реторти,
Під тиглями — підозрілий жар.
Хтось трагічно дискутує з чортом, —
В павзах хрипко дихає дзигар.

А насправді — просто місто Прага.
Перша. Потяг спізнено давно.
Нас хмелить філософічна спрага,
Хоч пили і каву і вино...

II.

А на розі — поліцей. Бігме,
Трудно викликать коханих духів, —
На стіні афіша про „Лякме“,
На асфальті діви легкодухі.

І зника зненацька тіней хор...

.
.
.

Духи Праги — вrostіч вздовж стіни.
Фавст незручно прослизнув в ворота.
Лиш Мефісто, що не вірить в сни,
Іронічно кривить рота.

1925.

ЕПОХА

Не цирклем, а задимленим триножником
Та чорним крилом ворожки.

М. Туган-Барановський.

Непотрібним стає вже рахунок і циркель, і книга, —
Всі слова вже написані й названо словом усе.
Се епоха, мов пард, хижо скупчується перед плигом,
Мить — і кинеться в безвість, і світом завмерлим стрясе.

Все пройшло перед нами: мурини і білі монголи,
І ізраїльський Голем, і Фавст, і Айнштайн, і Пікар,
Але світ по-старому тхне пусткою, плаский і голий,
І даремно ховає він спрагу кайданів і кар.

Плоть прожерта до дна. Душі — випалені, як пустеля.
Лютій яд порожнечі все виїв живе до кісток.
Небо більше не безмір, лиш хмарами встелена стеля,
І земля — вже не мати. Каміння й неплодний пісок.

О, земля вже не мати. Зрадлива підступна коханка,
Чиє тіло на-чорно запестили пристрасть і гріх
Шорстким кроком піхоти, нищительним полозом танка,
Гострим колом гармати...

Не треба ні циркуля, ні книг.

17. 5. 35.

СПОГАД

Окоп сливе пустий. Так мало нас зосталось —
Закляклий кулемет і скількись там рушниць,
Чотар лежить в крові. Юркові відірвало
Правицю, а Петро від вчора стигне нпць.

За бруствером мовчить розстріляная тиша.
Зрадливо пахне хлор — то спогад і натяк.
Лиш зрідка десь гукне і, ось, уже задише
І важко вибухне. Й озветься стріл: так-так.

Перервано звязок. Та й що ж тут доносити?
Зміняти — нікому. Санітарів — чортма.
Контужена рука цигарку крутить. Вітер
Передранковий знявь і опадає тьма.

О шостій знов почнуть. Твоя черга на чати.
За старшого — Гудзій. Перелічить живих.
Ну, сотне, веселіш! Глядіть — не підкачати!
Десь запасний замок... Одібємо і цих.

23. 2. 35.

ІСТОТНЕ

Діла ростуть у невмолимй черги.
Громадяться цеглинами життя.
Як рух, як пруг, як вічний вир енергій,
Триває й визначається буття.

Співа блакить крізь готнку риштовань,
Дзвенить цемент крізь дужу плоть будов.
І все ж таки: в началі було — Слово!
І все ж таки начальний дух — Любов!

І в серці, і в колекторах моторів
Пульсує і іскрить одне і те ж —
Від хаосу до космосу просторів,
Від атому до голубих безмеж.

15. 10. 28.

ПО КОЖНІЙ СТРАТІ

Відроджуюсь по кожній страті
Свідомістю, що дні оці
Sub specie aeternitatis
Зіллють начала і кінці.

Розтерзані хірургом речі,
Отвертий механізм часу —
Все ясно, і шкода перечить,
Чи марно проклинать красу.

Вже знаєм, як було і буде,
Пємо прозорий яд знаття,
Що все тваринніш будуть люди
І все рослинніше — життя.

Та мудра сліпота стихії
Свій вихід знайде в гromі гроз
І божий струм ентелехії
Просвітлить космосом хаос.

1929.

ФАВСТІВСЬКА НІЧ

Готична ніч. На небі, як у книзі,
Механіка виконує закон.
Холодний місяць — лисий метафізик —
Обчислює народження і скон.

Прислухайся: отсей нічний Елізій
Зігхає глибиною темних лон —
Симфонія, а не прозорий сон,
Замерзлий в нерухомій, синій кризі.

Ударами припливів і відпливів
Здіймає груди вічний океан
І в скелі бє. І космос, як пеан,
Грмить в безкрай...

Ні, ще ніхто не ввів
Тієї формули. І марно в безмір сфер
Крильми кігтястими ширяє Люцифер.

1931.

ВОЯКИ

Памяті Василя Тютюнника

Хай нерухомо ми стоїм,
Чекаючи страшного знаку.
Так сотня, крізь гарматній дим,
Готується зустріть атаку,
Просвердлюючи зором даль
І нашорошуючи ухо,
Аж заговорить люта сталь
І завирує завірюха.

Уста затиснуті — горять,
Заціплені — скрегочуть зуби,
Та в пурпуровім часі згуби
Рука не змучиться карать!
Набряклий мязень не тремтить:
Так в кулеметі, пружно-звинна,
Чекає на останню мить
Замком затиснена пружина.

8. 1. 31.

ЗОРІ ГАСНУТЬ

Дні і ночі, і ночі без Тебе!
Божевільним вітрам доручив,
Дикий, синій, нестримний степе,
Нестримну Твою широчінь!

Ні, вже не випрошу й не візьму —
Слізми не окропляти шлях.
Я перейшов на темну схизму,
Братами виклятий монах.

Я скарб кривавої любови
На чорну сажу пропалив,
А гнів, живої сили повен,
Сконав під лезом грішних слів.

Докреслюю останнє титуло —
Всіх літер вичерпано зміст.
... Вже мерехтить самотнє світло,
Вже заgrimів замківий міст.

1925.

ОСТАННЯ ВЕСНА

П'якшіші ночі — тверезіші ранки.
Так дні ідуть. За лютим — знову март.
Чутніше і страшніше голос бранки
Над аркушами стратегічних карт.

Але рука вже не тремтить. Не варт
І крихти стратити сили наостанку,
Хай замість танку степова тачанка:
Не жарт, коли у ній крилатий гарт.

Запілля — брак. Фронти — суцільним колом.
Не приглядайсь безоком очодолам,
Де в чорних ямах причалась смерть.

То — тільки мить. Бо з першим пружним кроком
Розірветься завіса, і потоком
Поплине даль аж ген по синю твердь.

3. 3. 38.

А СИН ПИТАЄ...

А син питає: як дійти? де шлях?
І просить рисувати все те саме:
Тополі, хату, соняшні поля,
Вітряк понад вишневими садами
І річку, що як стрічка, чи як спів
Пливе в хвилясту далеч...

Сину, сину,

Як зясувать, що шлях той — помста й гнів,
Що треба йти в незнане до загину.

А серце бідне ось крижє, як мак,
А нерви чулі й чуйні, як бандура...
І все ж лише варяг, лише козак,
Міцний п'ястук, тугая вия тура.

І все ж із серця виллять треба мед
І полум'ям налять його залізним,
Бо тьма, як мур. І чорний вітер дме
На тім шляху до давньої дідизни.

20. 9. 40.

ВЛАДА

Вона виростає, як буря, як шквал,
Спадає мечем і пожаром,
Вдаряє кордоном у груди навал,
Нестерпним осліплює чаром.

Вона — як обіймів напруга п'янка,
Як пристрасти хвиля жагуча...
Та крицею твердне даржавна рука,
Бо глянь: під вершиною — круча.

Лиш крок, лиш несхоплена хиба, як мить,
Секунда полекші й перерви —
І серце порожнявою заgrimить,
Нитками потріскають нерви.

Тож хвилю на хвилю, удар на удар,
Однаково — сонце чи хмари.
Бо влада се — серце. В ній доля і дар,
І щастя пекуче, і кара.

20. 6. 41.

БЕРЕЗІЛЬ

Миколі Хвильовому

1.

Знову март і Марія, і вечір, —
Десь далеко зітхала весна,
Від зітхання тремтіли плечі
І дзвеніла від зір тишина.

Так з'явилась Ти ще раз і ще раз.
Простір дихав вітрами. Внизу ж
Місто чорно гуло, як печера, —
Улоговина тіл і душ.

І повірив навик, що воскреснеш.
Мляво падав посмертний сніг,
Та, здавалось, то — цвіт черешні,
То — заобрійні квітнуть пісні.

2.

Марія. Март. За містом — мовчання.
Зорясте небо в вічність провалилось.
Широкий вітер простір розчина —
І серце затремтіло і забилось.

Нінащо обережність, сором, гарт...
Війнув огонь. Сплелись гарячі руки.
Все злютувалось: ніч, Марія, март —
В один порив нестриманої муки.

Твоя весна вже виростає в літо:
 Тасмниче луна нечастий сміх,
 Достигле тіло, золотом налите,
 Тремтить, як плід, на пружних вітах ніг.

Не знати ще, то — пелюстки чи сніг,
 Та вітер пестить тихше і ніжніше.
 Дріжить вся стать. В ній кожна жилка дише
 Передчуттям жадібних уст моїх.

15. 4. 32.

ОДНА ПІСНЯ

В кінці греблі
 Шумлять верби...

Бува почувеш пісню і сплахнеш
 Пекучим болем пізньої любови —
 І от — далечина Твоїх безмеж,
 Твоїх небес нестримана повіль:
 Пливе, пливе блакитна широчіль,
 Росте, росте співучим колом обрій;
 Від білих хмар лиш смарагдова тіль
 Біжить ланами, лиш вітри недобрі
 Напружують свій навіжений чвал...
 О, як забудь Тебе, єдину в світі!
 Твій зір мені ясніш за сонце світить
 Твоя далека пісня, як хорал.
 Моя весна. Моя, м о я земля! —
 Яке ж залізне серце муку стерпить:
 Оттут в недужих мріях уявлять,
 Як „в кінці греблі шумлять верби“.

15. 8. 28.

БАТЬКІВЩИНІ

Як до Тебе протоптати тропи?
В сивій млі спостерегти мету?
Чи ж пропалить синій жар Європи
Азії проказу золоту?

Ось мовчиш незбагнена, незнана,
Мов прозорий жовтень, нежива, —
Що ж Тобі — прокляття чи осанна? —
Мертві звуки, неживі слова.

Рівний простір в язвах позолоти
Залягає площиною піль,
Тільки часом — Твій єдиний готик —
Повстають жертovníки топіль,

Перетявши безнадійний позем,
Вносячи мірило у безкрай,
Що завжди беззахисний на грозі:
Сумно мріє про майбутній рай.

13. 10. 31.

МОЛИТВА

Уродило руту, руту —
Воли нашої отруту.
Т. Шевченко

Вчини мене бичем Твоїм,
Ударом, вистрілом, набоем,
Щоб залишивсь хоч чорний дим
Над неповторною добою.

Хай безсоромні очі їсть
Тих, що живуть без сліз і чести,
Хто скинув і любов і злість,
Бо не під силу було нести.

Хто все зітхав — заснуть, втекти,
Сховатись за Мазепу й Крути,
Коли грозою йшли роки
Над полем руті і отрути.

Твоїм бичем мене вчини,
Щоб басаманувати душі,
Щоб захитать і знову зрушить
Смертельний чар дичавини!

20. 2. 33.

ВІЗІЯ I

Кричу в туман, в цвинтарну млу,
Та ненамарне. День настане —
Жбурнуть в розжеврену смолу
Наїздця тіло окаяанне.

Під гук дзвіниць, під гомін міст,
В імя краси, життя і ладу,
Високий виставлять поміст
Навік четвертувати зраду.

І хоч рубати буде кат
Гидку потвору вже на а́мінь,
Та довго ще живучий гад
Підскакуватиме шматками.

14. 12. 31.

З ЩОДЕННИКА

1.

Імлиста мжичка. Прогуде трамвай,
Промчиться по асфальті мокре авто —
І знову чуть, як вие в голих вітах
Старого парку хижий листопад.

І ліхтарі хитаються й скрегочуть,
Мов вішалник на шибениці, й тиша
Все шамкотить Сибіллою беззубо,
І ніч пливе, мов згуба без кінця.

Але й вночі не спить се чорне місто:
Заулками, алеями, садами
Минуле в нім блукає, як повія,
І тьма кишить від блудних, грішних душ.

1936.

2.

Від затхлої цвинтарної брехні,
Від візантійства езуїтських формул
Нестерпніш пріє історичний гній
Напередодні блискавок і шторму.

А хвиля ближчає. Ось жменями крапель
Жбурляє сиве море просто в вічі,
Й на обрії зростає корабель,
Що ним пливуть нещадні будівничі.

І все повториться, як вже нераз,
На площині безвихідних повторень:
Для згаслих душ і безкорінних рас
Однаково ворожі — степ і море.

9. 9. 39.

НАПЕРЕДОДНІ

1.

Тиша рушиться і падає муром, підваженим ззаду.
Осипається цемент, ворухиться давня жорства.
Балакучий ручай, холодок обважнілого саду
І самотній намет — все покрисе піщана верства.

Пломінь злиже життя і вітри розвіватимуть попіл,
Що сідатиме сіро на вилицях мертвих облич,
Тільки сурми Останнього Суду по димній Європі
Просурмлять свій — від краю до краю — розлючений ключ.

28. 8. 39.

2.

З блискавок, із гуркоту і гуду
Вирина довічна першина:
Зимне небо, синь Страшного Суду,
Апокаліптична тишина.

Ані хвилі, ані хмар — перерва,
Інтервал сліпої наготи,
Гострий крик оголеного нерва
Під пустинним небом самоти.

О, той жах нищительної честі
Глянуть в вічні очі Судії,
Що осліплять пломенем прищестя
І пропалаять помисли мої.

28. 8. 39.

НИНІ

Злякане сонце з-за хмар тільки диск показало пригаслий.
Ранок завинувсь у млу. Мжичка засіяла знов.
Тиша лягла на поля, де війна перейшла гураганом
І покотилася ген в захід і північ.

А схід

Просторами причаївсь і зрадливо пантрує події,
Щоб, крадучися, урвать і гієною знов утекти...

*

Віку страшний і великий!

Правнуки заздрити будуть

Тим, що обличчя твого бачили помсту і гнів,

Готські навали твої, фаланги нових Александрів,
Цезарів очі палкі, Риму воскреслого мідь,
Поступ важких легіонів у димі із крові й заліза,
Тверду тевтонів ходу, що неблаганна, як час.

3. 8. 40.

ПОСТСКРИПТУМ

О, так. Я знаю. Аджеж прозрівав
Мій дар гіркий годину мсти і гніву:
Се смеркле небо, сю кривавість слав,
Проораву гарматнім плугом ниву,

Сей плач Атен і переможний рик
Нещадної, роз'яреної Спарти,
І грім ескадр, і бомб разючий сик,
І невимолимий рух руки на карті.

... Та як п'янкий, як заповідний сон,
Що не доснивсь, що обіцяє й кличе,
Вечірнім сонцем сяйвний Партедон
Пливе в готичну ніч середньовіччя.

17. 11. 39.

ВІЗІЯ II

На склепіння поганської ночі
Пурпурові відбліски кида, —
Це гудить і горить і клекоче
Під азійським намулом руда.

І тремтить невгамованим трясцям
У багровій пропасниці час.
Вдарить, крикне і вибухне щастям
Хрестоносне палання меча.

Він розріже й одкине запону,
Він прозріє, незрячий Вій, —
Древнім, яросним, віщим законом
Він охрестить простір степовий.

19. 3. 27.

ДОБА

І безумна пустеля нагхненним, як мати,
Смаглі груди розкрила свої.

О. Ольжич

І пустиня прийшла. І шукає брат брата,
І гукає з нас кожен в туман, в самоту,
А епоха дзичить, як бризантна граната,
І прострелює млу, і влучає в мету.

Бомбоносних ескадр впокоряючий клекіт,
Невмолима жага пожадливих ескадр.
І ревуть з-поза гір батареї далекі,
І рокованим дійством бушує Театр.

Наша юність — палка, наша юність — грозова,
Гураганна, гарматня, шрапнельна весна, —
Задудни нам походом і вибухни знову,
Динамітом нещадним пекучо-ясна!

Щоб крізь дим і вогонь, мимо скреготу смерти,
Мов по трупах років, перекрочить добу,
Щоб не зрадило серце, щоб віддих упертий
Ще останнім зусиллям вдихнув боротьбу

І прийняв її жар, як належну заплату,
Як заслужений дар від воскреслих століть:
Нашу юність палку, нашу юність крилату
Нам ще раз пережити, обернуту в мить.

10. 3. 40.

ДОСВІД

Вже майже все забув. А по́тай
На самоті, йдучи до сну
Ще пам'ять, як дружина Лота
Звертає зір в минувшину.

І все вишукує. І руки
У порожнечу простяга,
Та вже солодкої ошуки —
Охляла — не дає снага.

Це молодість, підвладна чарам
Вбачала там вогонь і мсту,
Де справді діють: чин і кара,
Закон удару й зір в мету.

1940.

ПОБАЧЕННЯ

Памяті Дарії Віконської

Се сталося на Зимному Поділлі
В рік памятний.

Прещедрий урожай.
Вже звозили, й музика возовиці
Пливла під споловіою блакиттю,
Аж поки не спадала рання ніч,
Рясна від зір важких та довговіх.

А тлом стояла тиша, тиша серпня,
Така глибока, майже бездиханна,
Що яблуко, спадаючи, здавалось
Гранатою: ось вибухне неспинно
І знівечить — зруйнує тишину.

1.

Той день важкий був, хмурий і нервовий.
Брехало радіо. Зуділи мухи.
Господар все вдивлявся в непевне небо,
Блідіш була, ніж завше, господиня.
І пані-матка, в тьмяному салоні
Над клявішами згадувала Брамсом
Віденську молодість...

Гостинний дім
Із тих, що їх вже залишилось мало,
А надто в нашім краю. Був масток,
Мовляв, поміщицький, старе гніздо

Старого роду княжого, що завше
Позіставався в народі — чи не диво?
Ще руського (варязького) коріння,
Був рід владичним ще за Ярослава
І може, власне, десь за Осьмомисла,
Із Сіверщини перейшов сюди,
Щоб стать при злотокованому столі
Імперії старої спадкоємця
Й гамуючи боярські коромоли,
Нести тягар історії вперед.
І не було перерв у службі роду,
Бо й геть пізніше бачимо ізнов,
Як рід дає ставних та пишновусих
Богданові — дотепних дипломатів,
Мазепі — генералів орлоокх,
Післяполтавських ревних діячів,
Для Орлика помічників відданих,
Що спомагали чинами і злотом
Відчайний змаг ізгоя.

Час минав
Зеніту. Розливалась псевдо-тиша
І псевдо-добробут. А попід ними,
За лаштунками з рококових рож,
Під золотим мереживом пишноти,
Зрів динаміт змізкованих ідей,
Щоб незабаром вибухнуть.

І, дійсно
Та романтична буря загула.
Наполеон! Як вірилось... Здавалось,
Повстане з пеплу Троя українська
Й повернеться Еней — козак моторний —
До батьківщини будувати Рим.

Та романтична буря прогула
Безнаслідно для краю: оминула.

І от по бунтах, по „весні народів“
(А як вона зважливо обіцяла!) —

Безверхе девятнадцате століття
Безкрилим супокоем розпливлось,
І душно-теплярняний пополулень
Тривав ще довго: аджеж fin de siècle
У сутінках переступив в Двадцате.

... Останній в роді, як останній дуб
На скраю поріділого байраку,
Ще намагавсь у присмерку безчасся
Тримати чоло високо — і тут,
Де господарство грало, як оркестра,
Симфонію спізнило-пасторальну,
І там, побіля цісарського Бургу
Веселої дунайської столиці,
Де відблиск Риму тускло догасав...

І так прийшла Велика Косовиця:
Рік Чотирнадцятий —

кінець і початок.

Гніздо опустіло. Зразу, як осідок
Штабів преріжних, далі лазаретів,
Що кров'ю й йодоформом віддихали.
А там, коли з-під рваного мундуру
З'явився голий звільнений монгол,
Завила осінь в борознах окопів
Спорожнених, пожежа зжерла палац
І тільки сови жили між руїн.

А власників, сполоханих, мов птахів
З розтерзаного бурями гнізда,
Розвіяв подмух владний.

Та лишилась

Життійна іскра в попелі руїни, —
Владарний дух її роздмухав знов
І от почав спроквола оживати
Глибокий корінь. Дужий пень проріс
І в паростку — і Рід і Дім воскресли.

Не спалося.

Осінній місяць прях
Останні чари літа в здичавілім
Старезнім парку. І вікно здавалось
Отвором у міжзор'яні безкраї,
Звідкіль густим потоком лялось сяйво
Холодне, міжпланетне, ледь зловісне,
З пливкою прозеленню глибини.

Не спалося. Дрімота-півдрімота
Творила зовсім нетутешній світ,
Ані земний, ані небесний — тільки ж
У тім таємнім сяєві півсна
Здавалось все можливим і природним.
... То ж не здригнувся я й не здивувався,
Коли з потоку місячного світла,
Як з-під завіси дивної, з'явився
Начальник.

Був він у знайомім френчі
Тьмяно зеленім (як лежав в труні)
В ботфортах польових, в райтузах синіх, —
Так добре знаний, простий і ясний.
Сказати б навіть, надто вже він просто
І надто дійсно виглядав.

І усміх

Крізь світло місячне, отже — містичне,
Сяв злотом соняшним — живим і денним,
І заливав обличчя дороге,
І прозолоть ряхтіла на мундурі.
Він крок зробив матеріально, важко,
Присів на ліжку і почав...

Немов би

Нас не ділило двадцять літ, труна
На рівенському кладовищі, події,
Що наступили потім, довгі роки
Кордонів, мандрів, болю і зусиль.

В цім було щось від нехтування факту
Так аджеж безперечного, як смерть.
Почав він, мов продовжував розмову,
Перервану учора.

„Отже знов,

Поручнику, на нашу батьківщину
Війне вогонь вже близької війни.
Вона висить у цім безхмарнім небі
Над площиною довгих зжатих нив,
В охлялім сонці, у напрузі тиші,
В отвертих обр'ях далечини.
Ударить час і осінь завирує
Гарматнім гулом, вихорем атак,
Стаккатом скорострільів, гострим сиком
Авіобомб, залізним хрипом танків
Та жвавим маршем жовнірських пісень.
І позолоту просторів осінніх
Покриють теплі плями багреця.

Вже двадцять літ минає. Двадцять літ...
Держава. Київ. Наступи і відступ.
Так, ніби вчора це було — не правда ж?
Таж певно, Вам не раз оттак здається,
Що — лиш збудитися — і встануть знов:
Штаб армії, війни гарячий віддих
(О, незабутньо билось серце війська!)
Стрічковий стрекіт апаратів Юза,
Уриваний радіозвітів зойк
Та рапорт вартового... І напруга
Баских думок над аркушами мапи,
І схрещення концепцій суперечних,
І рішення, що зроджується трудно
І — тепле ще — тужавіє в наказ.

Або рантова подорож на фронт,
В зарання маршу, в ніч, вагітну боєм, —
Як непорушно в небі сяли зорі
І блідли перед ранком, і світав

Бурхливий день судьби і перемоги.
І та остання подорож — в сніги,
В метелицю, в крутіж глухої скрути,
З Гречан, без тху, до війська, навпростець,
Повз Пашківці, що були незалежні
І виразно ворожі, і дурні,
І хитрі сліпотою самозгуби —
О, символе прокляття — Пашківці!

... А потім — Любар. Крапка. Несмертельний
Малоросійський жарт — одноактівка,
Де аджеж були й чарка й ковбаса,
І Шельменко, й блудлива молодичка,
І простачок-господар, но і конче,
Москаль-чарівник в тіні лаштунків.
Ще щастя, що вдалось той водевіль
Перерубать шаблюкою Походу
І дати Десятинадцятого Року
Його легенди гідний епілог“.

Він навіть встав і перейшов кімнату
Знайомим кроком стриманого гніву.

„Рік Десятинадцятий: Рік іспиту і кари.
Рік неповторної симфонії судьби,
Де чергувалися в нестримному потоці
Падіння й злету, де гучний тріумф
Був, водночас, безоднею упадку:
Найгірша бо поразка розгорталась
Найширшим виднокругом перемог!
Прогаяно сліпучу мить побіди.
Прогавлено. А мить така була.
І то не раз... Бігме, немає долі
Ласкавих, злих, щасливих чи безщасних, —
Є доля — справедлива і одна“.
Він знову сів.

„Повториться не раз
Листопадовий посвист завірюхи

І ожеледь походів, і вітри
Чужин холодних.

Той Великий Льох

Ще вимагає трусів і вулканів,
Щоб обудити викляті скарби.
Аж вибухне в степу готичний пломінь
І кволе серце крицею налле
Велика віра. Побороти сумнів —
Саме це слово зимне, як гадюка,
Й отруйне, як вона, — зблювати з уст
І викреслити з мови.

Мус і віра.

Мус віри. Звіря переможе Дух.
Велика віра...“

3.

Тиша ще дзвеніла.

Вікно точило зеленаве сійво.
Повіки зіплювалися.

Його

Вже не було. Лише знайомий голос
На струнах променів бренів здаля,
Віддаляючись місячним туманом
І зближуючись в шепіт — ось над вухом —
Найтихша з таємниць:

„Її нема,

Ви розумієте — н е м а є смерти.
Коли ж настане визначений час —
Імлистий день, у листопаді, в лютім,
Пручнеться серце, помилвшись в ритмі,
І, поки залунає гострий крик
І скляну тишу на складки розібе,
І спізниться вже непотрібний лікар, —
Ви будете далеко —

— Там, де літо

Ще все триває пахощами липня

І квітне невечірний день дитинства
Над синім сріблом степової річки,
Лямованої легким злотом верб.

Ви йтимете так, як колись вертались
Із школи десь на свята. Ще здалека
Побачите, акації і дім,
Штахети жовті, фіртку...

І назустріч

Вам вийдуть — Ви вже ясно пізнаєте:
Високий — дід в святочному жупані,
При ньому — бабця в хустці старовинній,
Ще далі — батько в сірому жакеті
І, врешті, разом з братом, — Ваша мати,
Усміхнена й заплакана разом.

Але — то слюзи радості по довгій,
Ах, як же довгій і гіркій, розлуці“.

8. 1939.—8. 1941.

З М І С Т

Ми повертаємося	7	Свідомість	40
		Технократія	41
СЕРПЕНЬ		Прага	42
Сerpневі строфи	11	Епоха	43
Пожнивя	12	Спогад	44
Символ	13	Істотне	45
Присвятні строфи	14	По кожній страті	46
Вечір	16	Фавстівська ніч	47
Аще забуду... ..	17	Вояки	48
З вагону	18		
Тринадцята осінь	19	ЗОРИ ГАСНУТЬ	
Будні	20	Ні, вже не випрошу... ..	51
Синові	21	Остання весна	52
		А син питає	53
В ПРИСМЕРКУ ДОБИ		Влада	54
Білий день	25	Березіль	55
Похід осени	26	Одна пісня	57
Все вужчає коло	27	Батьківщині	58
Dance macabre	28	Молитва	59
Кінець початку	30	Візія I.	60
Епічні будні	32	З щоденника	61
Tertia vigilia	33	Напередодні	62
Мономахові	35	Нині	63
Уривок	36	Постскріптум	64
Що Петроград	37	Візія II.	65
Історія	38	Доба	66
Особисте	39	Досвід	67
		Побачення	68